

Número 140
Novembre-
Desembre
2005

el butlletí

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES

el butlletí

Edició:

AMICS DE L'ART ROMÀNIC
DEL BAGES

Baixada de la Seu, 3

08240 Manresa

Telèfon 93 873 16 06

Correu-e: aarb@manresa.org

WEB: <http://www.manresa.org/aarb>

Coordinació

Laura Sardans

Disseny i composició

Anna Martí

Consell Assessor

Joan Badia	Josep Llobet
Enric Castells	Mercè Matas
Francesc Gasol	Roser Parcerisas
Ester Llobet	Jaume Rius

Correcció

Jesús Sagués

Impressió

Sarrió

Dipòsit legal

B-3551984

Tiratge

450 exemplars

EDITORIAL

A ulls de molts de nosaltres, 25 anys d'història són una fita que cal celebrar i de la qual sentir-se'n orgullós. Tanmateix, 25 anys són només la demostració d'una consolidació i de la salut jove d'una associació fundada a finals de l'any 1980, en un país a on l'estudi recent de l'art, la història i la descoberta del propi territori han estat enriquint una societat que havia valorat poc justament el seu llegat. Durant aquest quart de segle d'història comuna, coincidint amb el reeixir de molts sentiments d'identitat, coneixença i estudi, Amics de l'Art Romànic del Bages s'ha implicat en un projecte sense discriminació de persones, edats, gèneres o nivell cultural, només amb l'objectiu compartit de l'afecte envers l'art i la història medievals.

En el decurs dels propers mesos hem previst un calendari d'activitats especials destinats a la celebració del nostre 25è aniversari. Tanmateix cal recordar que les Entitats les conformen les persones, i que són aquestes les que fan possible que un projecte esdevingui una realitat, amb llur esforç i constància. És just reconèixer que un projecte esdevé més coherent quan compta amb la implicació constant d'un mateix nombre de persones que hi aporten experiència. Però no és menys cert que el relleu, el canvi i la regeneració de les idees és positiu i, fins i tot, més enriquidor. Fins a 43 persones han format part de les diverses Juntes Directives de l'Entitat al llarg d'aquests 25 anys, i totes elles han aportat quelcom de positiu i constructiu per al bé dels objectius fundacionals.

De costat amb l'acció de la nostra Entitat, el nostre entorn ha canviat. Ha canviat el país, s'ha fet fort en la democràcia i han reeixit arreu mostres de respecte, interès i estudi pel nostre art i la nostra història. De les primerenques lluites per a defensar el patrimoni i consolidar-ne la seva existència hem passat a disposar de catàlegs de recursos, d'espais i de memòria que resten protegits per a les generacions futures i de potents eines de divulgació i coneixement. L'art ja és públic, estimat i valorat, i no és, en general, propietat només d'uns quants.

Això ha fet transformar la nostra acció com a Entitat, coincidint amb aquesta mutació cultural que ara, a més, incorpora nous valors socials, amb l'arribada de gent nova que, tot i venir d'altres civilitzacions, comparteixen també un passat comú en la història. Per això creiem i volem apostar pel manteniment d'unes tradicions però essent capaços d'explicar la història del nostre art medieval, també contemporani als diversos corrents artístics d'altres parts del món. Volem apostar per innovar en allò que no s'estila, es a dir, innovar en allò que ja és passat, utilitzant eines i mètodes nous, i adreçant-nos també a un públic més divers.

Enric Castells

President

La Pesta Negra fou una de les epidèmies més ferotges que colpí Europa durant l'Edat Mitjana. L'any 1347 un exèrcit de tàrtars que assetjava una fortalesa dels genovesos situada a les costes del Mar Negre, concretament a Crimea, pateix una epidèmia que acaba amb la vida de molts dels seus. Com a arma, els tàrtars, llençen els cossos dels seus companys morts per sobre de les muralles. Aleshores els genovesos decideixen fugir amb vaixells cap a la seva ciutat, però aquests no marxaran sols, amb ells portaven ja la malaltia que devastarà Europa durant més de 400 anys: La pesta Negra.

En poc més de quatre anys la pesta s'estendrà per tot Europa a través de les vies comercials de la Mediterrània, fonamentalment marítimes i posteriorment terrestres.

Una de les coses que més impressiona és veure les dades. A Sicília el contagi es produeix a finals del 1347 principis de 1348 i en uns pocs anys la pesta s'entendrà per tot Europa. L'extensió d'aquesta epidèmia la podem desglossar en els següents aspectes: cap al 1348, és quan arriba a Egipte, Líbia, Tunísia, al Marroc, Messina, Nàpols, Marsella i Barcelona. Al 1349, arribarà a París i Londres on a més s'expandirà per tot Anglaterra. Al 1350 arriba a Alemanya, Colònia, Hamburg, Viena, etc... El 1351 a Polònia i Escandinàvia i al 1352 a Rússia. Així, pràcticament amb quatre-cinc anys la pesta s'estén per tota l'Europa continental.

Aquesta mort terrible colpejarà per igual a persones de totes les edats, sexes o classes socials (la reina Leonor de Portugal, esposa de Pere III, va morir com a conseqüència de l'epidèmia).

Un terç de la població europea morirà de pesta, fet que comportarà un fort impacte psicològic doncs es passarà d'una societat que comença a sentir-se segura i pròspera, a una nova mentalitat on la incertesa davant la malaltia provocarà una sèrie de reaccions desmesurades. La pesta generava a la ciutat que l'experimentava un desordre important,

totes les relacions socials, econòmiques i polítiques es trenquen a causa de tanta mortaldat.

El fet més greu era que la pesta no tenia cap mena de tractament, ja que no se sabia com havia arribat, què s'havia de fer i quan reapareixeria.

Si la pesta havia existit abans o no del 1348 és una d'aquestes qüestions que genera molts dubtes perquè el nom "pesta" s'havia aplicat a altres malalties epidèmiques contagioses anteriors. Una dels més famoses fou durant la guerra del Peloponès, en les guerres entre Atenes i Esparta, moment en el qual una gran epidèmia va acabar amb la vida de Pericles i arrasà Grècia.

El símptoma clàssic de la pesta era la mort de les rates. Les puces o més concretament un bacil que afectava a les puces de les rates, anomenat Bacil de la Pesta o Bacil de Yersin (pel seu descobridor), fou el gran transmissor de la malaltia. Aquesta es generava quan la puça picava a les rates i, quan aquestes morien, les puces per alimentar-se començaren a picar a les persones, generant la malaltia entre tota la població.

La pesta es manifestarà de diverses maneres, algunes de més mortíferes que les altres: dolors terribles, ganglis inflamats i purulents, hemorràgies internes, etc.

La Pesta Negra va afectar principalment als

LA PESTA NEGRA DE 1348. EL CAS DE MANRESA

Laura Sardans i Rovira

LA PESTA NEGRA DE 1338. EL CAS DE MANRESA.

nuclis grans de població i va provocar no tant sols una davallada demogràfica sinó una sèrie de comportaments inherents a la població com la por, que va generar un seguit d'esdeveniments com el despoblament del camp per la fugida de la gent per escapar de la pesta, amb un conseqüent descens de determinats productes alimentaris com els cereals que van ajudar a agreujar la crisi iniciada l'any 1333, any conegut com "lo mal any primer".

Dins aquest ambient es produïren diferents "regimina" o tractats per prevenir la Pesta. Aquests eren uns manuals pràctics per prevenir malalties mitjançant un determinat règim de vida. A la ciutat de Lleida, ciutat amb més tradició d'estudis de medicina de tot Catalunya, un metge, Jaume d'Agramunt, va escriure un dels primers tractats científics que es coneixen sobre aquesta malaltia.

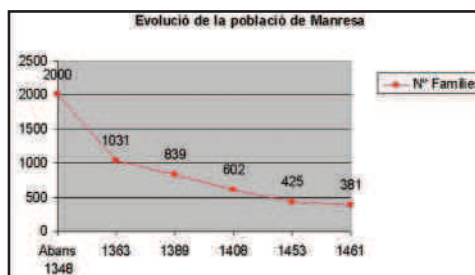
Van anar sorgint també altres tractats però els seus coneixements eren en aquella època molt limitats i poca cosa podien solucionar.

En el marc de la Hispania medieval cal destacar els tractats de Valescus de Taranta: "tractandus de epidemia et pesta", Diego Torres (Salamanca, 1485): "Eclipse de sol, medicinas preservativas y curativas y remedios contra la pestilencia" i, en darrer lloc, el "Regiment preservatiu e curatiu de la pestilencia" de Lluís Alcanyís.

Els tipus de consells que es donaven eren molt variats i anaven des de per exemple com s'havia de dormir, com s'havien de tenir les por-

tes i les finestres i per on havia d'entrar l'aire, fins a quina mena d'alimentació es podia prendre i quina s'havia d'evitar. Per exemple Lluís Alcanyís, metge del segle XV, en el seu tractat ens diu que els aliments indicats són les viandes de fàcil digestió, resistents a la putrefacció com les gallines, perdius, tots els ocells excepte els d'aigua, el cabrit, etc... Com a aliments contraindicats posa la carn de porc, bou, les carns que són de difícil digestió, així com alls, cebes, porros, mostassa o pebre. També recomanava en el seu tractat no beure aigua que brollés de la superfície de la terra.

En el marc català, trobaríem dos dels quatre tractats anteriors, el de Jaume d'Agramont i el de Lluís Alcanyís. Els dos facsímils escrits en llengua vulgar (català antic no llatí) i dirigits a una burgesia emergent i culta, deixen entreveure la mentalitat de l'època: la Pesta com a causa del càstig diví provocat pels pecats dels humans. Això va ser aprofitat per l'església que intentà atreure així uns fidels descarrilats. Això explicaria algunes de les mesures que es van portar a terme tals com celebracions de diferents cerimonials litúrgics, processons, etc. Això s'explicaria també com l'intent d'una població que havia esgotat ja tots els seus recursos per fer front a la catàstrofe, ja que els remeis de la medicina tradicional no donaven cap resultat: ni les sagnies, ni les dietes, ni la purga o les drogues de diferent tipus feien cap efecte.

Es parlava també de conjuntures astrals i sovint la gent atribuïa també la malaltia a uns culpables. A Catalunya els primers que es va acusar van ser els peregrins i els estrangers. Posteriorment es trobaren altres culpables com els gascons però principalment es va acusar als jueus. A llocs com Barcelona o Cervera els calls jueus seran pràcticament arrasats per la convicció que foren els jueus els que havien propagat la pesta. Es té constància que davant aquest fet el papa d'Avinyó va fer una butlla defensant els jueus i al legant que aquests, al igual que la resta de la població, no escapaven de la malaltia i per tant era il·lògic pensar que ells fossin els principals culpables d'aquesta propagació.

Catalunya i en general tota la Corona d'Aragó serà un dels països més afectats per la pesta Negra. La pesta amb les seves diverses i terrífiques variants colpejarà en major o menor mesura a pràcticament totes les localitats catalanes. Barcelona per exemple que té uns 50.000 habitants al 1348 perdrà uns dos terços de la seva població amb molt poc temps. Manresa, tampoc s'escaparà d'aquesta terrible malaltia.

Cal dir que ja des de la segona meitat del segle

XIII fins l'any 1348 trobem a Manresa un creixement demogràfic, econòmic i polític considerable, creixement que es veurà interromput per l'arribada de la Pesta Negra.

La dificultat de l'estudi a la ciutat és considerable doncs ens trobem davant d'una gran escassetat de fons documental afegida a la dificultat de comptabilitzar els cadastres de mortalitat a causa de que l'epidèmia de pesta fou amagada sota altres noms. També la despoblació que va sofrir el camp català i en conseqüència el camp manresà, moltes vegades invisible davant la gran mortaldat de la malaltia, resulta també incomptabilitzable.

Ens trobem davant una gran escassetat d'autors que han tractat el tema dins el marc manresà, cosa que fa encara més difícil la tasca. Dins la historiografia manresana trobem principalment dos autors que n'han fet referència de forma explícita. Per un costat trobem a Sarret i Arbós i per l'altre al Doctor Francesc Selga. A través dels seus escrits podem observar que la població manresana va davallar greument a conseqüència de la pesta. Sarret i Arbós ens mostra algunes dades orientatives ja que creu que la població manresana va disminuir una mica menys de la meitat, passant de 5000 a 2600 habitants. El doctor Selga mostra l'evolució demogràfica des d'una altra vessant, a partir del nombre de famílies existents abans del 1348 i fins al segle XV.

Cal tenir en compte també que, des del 1348, l'epidèmia va rebrotar cada estiu fins al 1351, i que entre el 1360 i el 1363 hi hagué un nou rebrot de la pesta que va tornar a incidir de forma considerable en la població. El mateix va passar els anys 1371, 1375 i 1381 quan la

1. Monumenta historica.Sarret i Arbos

2. Francesc Selga. Crisis a L'edat Mitjana a la Catalunya Central. CEB.

pesta tornà a fer-se present entre la població.

Així la greu disminució de la població que representà la pesta del 1348 s'anà agreujant amb els progressius rebrots.

Ja al segle XV, des de 1400 i fins al 1448 hi hagueren diversos rebrots de pesta que tornaren a delmar la població impedit un creixement regular d'aquesta.

La pesta afectà també a molts altres indrets del Bages. Tenim dades de la població de Santpedor on de les 600 famílies o focs que hi havia abans del 1348, en quedaren únicament 138. La Pesta Negra incidí sobretot a l'entorn agrari i molts masos de la comarca quedaren des poblats.

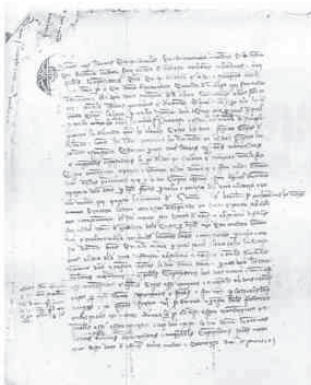
Centrant-nos de nou en Manresa, cal dir que un dels documents que es conserven i que ens deixa entreveure les conseqüències i la situació de la ciutat durant la Pesta Negra, és un llibre de comptes del tutor d'una nena anomenada Saurineta, conservat a l'Arxiu Municipal de la ciutat, que, degut a la greu epidèmia, quedà òrfena de pares.

Una curiositat d'aquest document és que hi apareix el terme "Mala Busanya" per referir-se a la Pesta Negra. Pel que se sap, aquest és un terme emprat únicament a la zona del Bages i el Moianès per a designar la malaltia.

La informació que es desprèn d'aquest document és bàsicament econòmica i abasta des de l'any de l'arribada de la pesta Negra a Manresa l'any 1348 fins l'any 1352.

Sempre s'ha dit que l'arribada de la Pesta a qualsevol ciutat provocava greus desequilibris

en la societat ja que pertorbava la convivència de tota la seva població. La primera reacció de la gent davant els primers símptomes de la pesta era la fugida, no obstant en molts indrets això no fou possible degut a la manca de recursos de la gent per marxar una temporada lluny de la seva casa i del seu lloc de treball. Per aquests motius sembla ser doncs, que la pesta a Manresa no causà el desordre general que es va ocasionar a d'altres indrets o, si més no, segons es pot extreure del document de la Saurineta, hi hagué una reacció molt més ordenada de la gent davant aquest fet.

que es va ocasionar a d'altres indrets o, si més no, segons es pot extreure del document de la Saurineta, hi hagué una reacció molt més ordenada de la gent davant aquest fet.

No obstant sabem que, com a conseqüència de la pesta al 1348, s'aturaren les obres de construcció de la Seu així com també les de la Sèquia. Segurament això fou degut a què el personal que s'havia

compromès a realitzar aquestes obres de construcció quedà fortament reduït tant per la mortaldat com per la malaltia en si mateixa. No obstant es creu que aquesta parada no durà gaire temps i les obres es reiniciaren en un curt període de temps.

A l'època a la ciutat hi havia ja hospitals per poder fer front a la malaltia, encara que més que hospitals eren el que s'ha anomenat "cases de caritat" on s'acollia els malalts i s'intentava atendre'ls.

A Manresa és té constància documental que a l'any 1348 existia ja l'Hospital de Sant Andreu, el qual va tenir un important paper com a centre manresà de guariment durant la terrible pesta negra que va assolar la ciutat.

Per tant cal dir que a Manresa tot i que la

LA PESTA NEGRA DE 1938. EL CAS DE MANRESA.

pesta afectà fortament la vida quotidiana de la població, doncs la deixà desprovista de molta gent que amb tota seguretat realitzaven tasques importants per a tota la ciutat, aquesta es va refer prou ràpidament malgrat les greus conseqüències que la pesta negra comportà a la realitat diària de qualsevol poble o ciutat que en va patir els seus efectes.

Com hem pogut veure doncs el misteri de la pesta en bona mesura, no només estava en el seu origen, sinó també en el seu final. A principis del segle XVIII la pesta va deixar d'afectar Europa sense saber exactament perquè i va desaparèixer de forma igual de misteriosa que com havia arribat 400 anys abans.

LA VISITA DEL MES: TORRES DE FALS/FONOLLOSA

A Fals, municipi de Fonollosa, hi trobem un important nucli medieval, format per dues torres de defensa i l'església, a la frontera de la Catalunya Nova i la Vella, en un racó desconegut del Bages, que ens permet un apassionant retrocés al nostre passat medieval. Les dues torres cilíndriques són el darrer vestigi de l'antic castell del segle X. Aquestes construccions, separades per un petit torrent, formen un curiós sistema defensiu que, en l'època de la reconquesta, desenvolupà tasques de

contenció, control i comunicació. El pas dels anys ha fomentat llegendes i misteris. Hi trobarem la torre més alta, d'uns 20 metres, feta de grans carreus sense treballar, unida a l'antiga església parroquial. Però la descoberta és a l'altra torre, d'uns 17 metres d'alçària, feta de carreus curiosament tallats, i a on encara s'hi veuen les marques dels picapedrers que les van fer. L'entorn natural, de gran bellesa, és l'escenari cada any, durant el cicle de Nadal, del "Pessebre Vivent del Bages".

DENÚNCIA: L'ESTAT DE SANT PERE DE SERRAÏMA

Visita a Sant Pere de Serrahïma

Comissió de patrimoni
dels Amics de l'Art Romànic del Bages

Maria Mercè Matas i
Jaume Moya

6 D'OCTUBRE DE 2005

A causa d'una informació, hem sabut que el sostre de la capella de migdia té la volta enfonsada a una petita part propera a l'arc que la separa de la nau principal.

L'església va ser restaurada pel Faes de Sallent, municipi al qual pertany, l'any 1980.

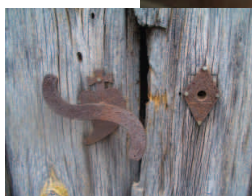
DEFECTES CONSTRUCTIUS DETECTATS EN LA VISITA

Zona enfonsada volta capella SW.

Degoters de coberta que es veuen a la volta principal.

Porta a façana W, de fusta, s.XVIII, amb agressions recents de "brètols". Han trencat el pany, per la qual cosa s'ha d'apuntalar la porta per l'interior.

En aquest moment la reparació pot ser de relatiu baix cost, ja que consistiria bàsicament en un arranjament general de la teulada.

PROPERES ACTIVITATS

Inauguració - Divendres 17 de febrer

**INAUGURACIÓ DE
L'EXPOSICIÓ
FOTOGràFICA
ARQUITECTURA
RELIGIOSA
ROMànICA DE LA
COMARCA DEL
BAGES**

A les 19.00 h a
la Sala Gòtica
de la Seu de Manresa

Exposició - del 18 al 26 de febrer

**EXPOSICIÓ
FOTOGràFICA
ARQUITECTURA
RELIGIOSA
ROMànICA DE LA
COMARCA DEL
BAGES**

A la Sala Gòtica
de la Seu de Manresa

Horaris:
Dissabtes i diumenges,
de 11.00 h a 13.00 h
i de 17.00 h a 20.30 h
De dilluns a divendres,
de 18.00 h a 20.00 h

Visites guiades - 18 i 19 de febrer

**REDESCOBRINT
MANRESA:
LA MANRESA
MONUMENTAL**

Horari:
De 11.00 h a 13.00 h i
de 17.00 h a 20.00 h

Llocs:
La Basílica de la Seu de
Manresa
El "Castell" de
Puigcardener

**Consulteu i participeu
del dia a dia de l'entitat
a la pàgina web:
www.manresa.org/aarb**

Visites guiades - 21 de febrer

**REDESCOBRINT
MANRESA:
LA SÈQUIA I LA
MISTERIOSA LLUM**

Horari:
Sortida a les 16.00 h

Lloc:
Parc de la Sèquia

Visites guiades - 26 de febrer

**REDESCOBRINT
MANRESA:
LES MURALLES
DE MANRESA**

Horari:
Sortida a les 11.00 h

Lloc:
Des de la Plaça de
l'Ajuntament per fer un
recorregut guiat.

Durada aproximada:
2h

No cal reserva prèvia.

Curs - 22, 23 i 24 de febrer

**CURS DE
COSTUMS I
RECEPTES DE LA
CUINA MEDIEVAL**

Horari:
De 20.00 h a 21.30 h

Lloc:
Aula de Formació
d'AARB / Baixada de
la Seu, 3

Inscripcions:
aarb@manresa.org
(indicant nom i
cognoms i telèfon de
contacte)
938750455
(contestador)

Matinal - Diumenge 13 de MARÇ

**SANT VICENÇ
D'OBIOLS**

Sortida a les 9.00 h
des de la Plaça
Infants/Manresa

Visitarem:
- Sant Vicenç d'Obiols
- Santa Maria d'Avià
- Sant Serni de Clarà

Sortida amb
vehicles particulars

Curs - Del 25 de febrer a l'11 de març

**CURS D'INICIACIÓ
A LA
PALEOGRAFIA**

Per aprendre a llegir i
interpretar documents
antics.

Horari:
Dissabtes
de 10.00 h a 13.00 h

Lloc:
Arxiu Històric
Comarcal de Manresa

Organitza:
AMICS DE L'ART
ROMÀNIC DEL
BAGES i ARXIU HIS-
TÒRIC COMARCAL
DE MANRESA

Inscripcions:
Arxiu HCM
Via de Sant Ignasi, 40
aarb@manresa.org

LA FOTO INCÒGNITA ?

Continuem amb el nostre joc en referència a la fotografia de la portada.

De quin lloc es tracta?

No hi ha cap premi. El joc servirà per conèixer més el nostre art.

**Adreceu les vostres respostes a:
Amics de l'Art Romànic del Bages
Baixada de la Seu, 3
08241 Manresa
o bé al correu:
aarb@manresa.org**

La resposta del número anterior és

Capitell de Sant Martí de Mura

Born, 6 - Manresa
Tel. 93 875 39 00
Fax 93 875 16 55

manresa@viatgesmasanes.com

Saclosa, 21. MANRESA. Tel. 93 872 79 98

márquez

Muralla del Carme, 10-12 - 08240 Manresa
Tel. 93 872 26 44 - Fax 93 872 15 49
www.e-marquez.com

tràmit

ASSESSORIA TÈCNICA

Àngel Guimerà, 34-2n-2a, 08241 Manresa
Tel. 93 872 05 85, Fax 93 875 31 47
tramit2003@tramit.net, www.tramit.net

CITROËN
FUTURAUTO S.A.
CONCESSIONARI OFICIAL

Cra. de Vic s/n (Pujada Roja) - Manresa
Tel. 93 873 85 00
www.futurauto.citroen.es